

kiterjed. Például a *Dialog* által forgalmazott optikai lemezek általában csak az adatok átmeneti felhasználását, ill. tárolását, továbbá egyetlen papírmásolat kinyomtatását engedik meg, míg a távközlési hálózaton való adatátvitelt kifejezetten tiltják.

Az OCLC által alkalmazott szerződés megengedi az információk lehívását az adatbázisból szövegszerkesztés céljára, nem korlátozzák egyetlen példányra a papírmások készítését, de itt is feltűnik a keresési eredmények "ideiglenes tárolásának" követelménye (bár senki sem tudja, meddig számít ez ideiglenesnek). Az OCLC a nyomtatott másolatok eladását is engedélyezi, ha az kiegészítő jelleggel, nem pedig az adatok terjesztésének elsődleges céljával történik.

A *SilverPlatter* cég egyedi szerződéseket köt a CD-ROM termékek adatbázis-készítőivel (a *LISA*-val kötött szerződés pl. nem akadályozza az adatok belső felhasználását, és a termék használatát csak akkor korlátozza, ha az egy olyan adatbázis része, ill. alapja, amelyet a felhasználási engedéllyel rendelkező intézményen kívüli kereskedelmi értékesítés céljából készítenek). A legnépszerűbb optikai

lemezes adatbázisok a köztulajdon kategóriájába esnek ("public domain" adatbázis), amelyeket az adófizetők pénzén fejlesztettek ki, így nem indokolt használatuk korlátozása. Az online adatbázisoknál ez nem volt probléma, mert a magas géphasználati és vonalköltség, valamint a fénymásolat költsége visszatartotta a használót nagyobb személyes adatállományok kiépítésétől, de ezt a határt a CD-ROM megszüntette. A használati díj a kevert rekordokat tartalmazó, integrált adatbázisok esetében is felmerül (pl. a Kongresszusi Könyvtártól származó rekordok használatáért nem, csak az adatbázis egyéb forrású rekordjainak használatáért lenne jogos pénzt kérni).

Az adatbázis-előállítók joggal aggódnak az illegálisan hozzáférhetővé tett rekordok miatt, és a használati engedélyekben megtiltható a szoftver és az adatstruktúra másolása. Az adatok kreatív felhasználását azonban támogatni kellene, természetesen megfelelő szabályozás keretében.

/DUGGAN, M. K.: Copyright and downloading from CDROMs. = Database, 11. köt. 1. sz. 1988. p. 7-9./

(Mándy Gábor)

A CD-ROM adatbázis-használat költségeinek meghatározása és megtérülése

Megtévesztő az a CD-ROM mellett oly sokszor hangoztatott érv, hogy olcsóbb, mint az online adatbázisok használata, mivel a helyi keresésekért nem kell külön fizetni. A kezdeti beruházáson (mikroszámítógép, CD-ROM olvasó) túl a CD-ROM adatbázis magas előfizetési díja miatt válhat semmivé ez az előny. A szerző a *Lotus 1-2-3* statisztikai táblázatkezelő segítségével közreműködött egy program kifejlesztésében, amely össze tudja hasonlítani párhuzamosan hozzáférhető (online és CD-ROM) adatbázisok kétféle kezelésének költségeit.

Ésszerű lenne a CD-ROM-kereséseket ugyanúgy megfizettetni az olvasóval, mint ahogyan ez az online kereséseknél többnyire történik. Az olvasót azonban nehezen lehetne rávenni erre, mert úgy tekint az optikai lemeze, mint a kézikönyvre, amit számtalanszor használhat fizetés nélkül (és a CD-ROM reklámja ki is aknázza ezt a sajátosságát). A térítés egyik útja a pénzbedobós munkaállomások rendszeresítése

lenne – de kérdés, hogy a további beruházás megérné-e, nem kerülnénk-e ezáltal közel az online használat bekerülési költségeihez. Létezik egy *ROI (Return On Investment)* nevű szoftver (a *Personal Library Software* cég terméke), amely – az adatbázis titkosításával és deszifrázásával – kizárja a CD-ROM ellenőrzés nélküli leolvasását. Ezáltal lehetővé válna a használat szerinti fizetés (pay-as-you-go) elve, ami nagymértékben csökkenthetné az optikai lemez általános előfizetési díját. Ha a ROI-t a titkosítási eljárás kikapcsolásával, pusztán a használat nyomán követésére alkalmaznák, akkor nem kellene megvenni a deszifrázó berendezést, viszont az olvasónak be lehetne nyújtani a számlát.

/LANDRUM, H.: Determining and recovering CD-ROM search costs. = *Laserdisk Professional*, 2. köt. 2. sz. 1989. p. 23-25./

(Mándy Gábor)

Húszéves a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ

A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ (NTMIK) húszéves tevékenységének eredményeit és a perspektívákat foglaljuk össze. Az

intézmény történetét jól elhatárolható szakaszokra lehet osztani.